[1510] **Trije stúdzjes oer Obe Postma**

Oer *Dreaun fan ierde*' dream fan Philippus Breuker yn ferhâlding ta *In libben dat bloeide nei syn aard* fan Tineke Steenmeijer-Wielenga en Geart van der Meer¹

Jabik Veenbaas

Abstract. *In a short period of time two biographies of the Frisian poet Obe Postma were published. In 2017 Obe Postma. In libben dat bloeide nei syn aard appeared, a book consisting of two parts: a life story of Postma by Tineke Steenmeijer-Wielenga, entitled 'Al wat ik skriuw, dat is wier bard', and a series of articles by Geart van der Meer, mostly about Postma's poetry and translations, called 'Fier haw ik myn dreamen weide/ En de himmel iepen sjoen'. One year later, in 2018, Philippus Breuker published another sizeable biography: Dreaun fan ierde' dream. In this article it is argued that Breuker's new book is in many ways very rich and instructive. His analysis of Postma's philosophical world view is excellent and his chapters about the poet's studies of Frisian history are probably unsurpassable. Still, Steenmeijer-Wielenga's biography also has certain unique qualities. She brings the poet to life in an empathetic way, often by means of well-chosen quotations from Postma's letters or articles. Besides, her book has a fine composition and is elegantly written. Van der Meer's articles sometimes miss subtlety, especially when he comments on Postma's religious outlook or on the technical aspects of his poetry. But he too adds valuable views, for instance when he notices a permanent paradox between Postma's search for an all-encompassing whole and his passionate love for sensory details. Together, these three books form an impressive enrichment of the study material about this great Frisian poet.*

Ynlieding

De leafhawwers fan de poëzy fan Obe Postma hawwe nei syn dea yn 1963 lang wachtsje moatten op in biografy. Mar no binne der yn koart tiidsbestek

1. Noat fan de redaksje: *In libben dat bloeide nei syn aard* is yn dit tydskrift earder ek al in besprekartiikel oan wijd: Goffe Jensma, 'Rûte en ritueel. It dichtsjen fan Obe Postma', *Us Wurk* 66 (2017) 77-83.

dan mar leafst twa biografyen fan him ferskynd. Yn 2017 kaam *Obe Postma. In libben dat bloeide nei syn aard* út.² Dat boek befette twa dielen, te witten in libbensskets fan Postma, fan de hân fan Tineke Steenmeijer-Wielenga, titele ‘Al wat ik skriuw, dat is wier bard’, en in samling stúdzjes fan Geart van der Meer, benammen oer de dicht- en oersetkeunst en ek oer de filosofy fan de man: ‘Fier haw ik myn dreamen weide/ En de himmel iepen sjoen’. Krekt in jier letter, yn 2018, foege Philippus Breuker dêr noch in tsjokke biografy oan ta, dy’t er *Dreaun fan ierde’ dream* neamde.³ Beide boeken ferskynden as ûnderdiel fan de Obe Postmarige, in searje boeken oer fasetten fan libben en wurk fan de dichter dy’t útjûn wurdt op inisjatyf fan it Obe Postmaselskip.

Dat gegeven smyt fansels in tal nijsgjirrige fragen op. Hoe ferhâlde dy boeken har ta elkoar? Blykber hat it Obe Postma-selskip publikaasje fan de biografy fan Breuker nei de twa eardere wurken needsaaklik of alteast winsklik achte. Wêrom wie dat sa? Befettet it boek fan Breuker dêr yndied genôch nije foar? En sa ja: yn hokker opsicht is it nij?

Breuker is him wol bewust dat syn boek op dit punt om ferantwurdig freget en hy seit dêr yn syn foaropwurd it ien en oar oer. Yn it wurk fan Steenmeijer-Wielenga, sa lit er ús witte, is ‘suver alles wat der út poëzy en brieven en út stúdzjes fan oaren te finen wie [...] yn tiidsfolchoarder op in rige set’. Dat is min ofte mear in kompliment, mar dat kompliment krijt yn de sinnen dêrnei gâns krityske nuânse. Dêr skriuwt Breuker nammentlik dat it yn Steenmeijer-Wielenga har wurk giet om ‘yngeande kennis fan uterlikheden’, mar dat it har wurk ûntbrekt oan in ‘djipper begryp’. Boppedat mist it boek, sa ferfettet er, ‘in haadstik oer de minske’, wylst ek ‘filosofy en skiednis oan de krapperein komme’. Oer de bydragen fan Geart van der Meer seit er fierder frij neutraal dat dy har beheine ‘ta in tematyske ynterpretaasje fan de gedichten en in beoardieling fan de kwaliteit fan de oersettingen’ (Breuker, s. 12).

Hy komt ta de konklúzje dat Steenmeijer-Wielenga en Van der Meer har winliken beheind hawwe ta it ynventarisearjen fan fasetten fan it libben en wurk fan de dichter, en dat der sadwaande romte oer wie foar ‘in yntegrale biografy’, en dat wol hjir dan sizze: in biografy dêr’t alle fasetten fan Postma syn libben en wurk yn gearfloei.

2. Tineke Steenmeijer-Wielenga en Geart van der Meer, *Obe Postma. In libben dat bloeide nei syn aard* (Ljouwert: Elikser Uitgeverij, 2017).

3. Philippus Breuker, *Dreaun fan ierde’ dream. Libben en wurk fan Obe Postma* (Ljouwert: Obe Postma Selskip & Utjouwerij Wijdemeer, 2018).

It is noch net sa maklik om sa'n alles-omfiemjende biografy oer Postma te skriuwen. Dy syn libben mei wat earm west hawwe oan grutte drama's en konflikten, syn geastlike aktiviteiten bestrieken útienrinnende fjilden. Sa wie er net allinnich dichter, mar ek natuerwittenskipper en regionaal histoarikus. In biograaf mei yntegrale pretinsje sil dy aspekten dus op in oertsjûgjende manear mei elkoar ferbine moatte.

Dreaun fan ierde' dream

Nei syn middelbere skoaltiid begûn Postma yn Amsterdam oan in stúdzje wis- en natuerkunde, dy't er yn yn 1895 ôfsleat mei in promoasje by de ferneamde heechlearaar Van der Waals, *Iets over uitstraling en opslorping*. Hy wie yn syn stúdzje- en promoasjiejierren learling fan trije lettere Nobelpriiswinners en hat sadwaande sicht hân op de hichten fan de natuerwittenskip út syn tiid. Dochs hat syn natoerwittenskiplike wurk neffens Breuker by eintsjebeslút net botte súksesfol west. It ûntbruts him op dat mêd oan de grutte fernijende krêft. Hy wie mear in man dy't tekoarten yn it wurk fan oaren korrizjearre. Boppedat hie er as begjinnende studint de yllúzje hân dat benammen de wiskunde him tichter by 'it wêzen fan de dingen' bringe soe, mar seach er nei ferrin fan tiid yn dat dat net it gefal wêze woe.

Dat sykjen nei 'it wêzen fan de dingen' wiist op in filosofyske ynslach, en Postma begûn him fan sawat 1898 ôf dan ek te ferdjipjen yn filosofy en psychology, mei ûnder ynfloed fan syn yntinse freonskip mei Tsjitse de Boer. Oer de filosofyske opfettingen fan Obe Postma is, sûnt Fokke Sierksma yn 1953 syn essay *Bern fan 'e ierde* publisearre, hiel wat skreaun en wreaun. Neffens Breuker ûntwikkele Postma syn filosofyske wrâldbyld by eintsjebeslút as in persoanlik griemman fan ynfloeden, ynfloeden net allinnich fan de romantyske poëzij fan minsken as Wordsworth en Toepffer en tachtigers as Verwey en Gorter, mar ek fan it kristendom, it neo-platonisme en it 'psychysk monisme', – de lear fan de Grinzer tinker Heymans, dy't miende dat de werklikheid yn essinsje werom te bringen wie ta psychyske prosessen. Typearjend foar Postma syn frijwat eklektyske wrâldbyld wie dat er it bestean fan in ivige, omfetsjende, godlike siele oannaam, dêr't alles wat bestie yn opnommen en bewarre waard. Yn syn lettere gedichten tsjutte er dy omfetsjende siele nochal ris oan as de Alsiele of ek wol as it Albegryp.

Nijsgjirrich is de ûntwikkeling dy't Breuker fan likernôch 1920 ôf waarnimt yn Postma syn gedichten. Dy krije dan in objektivere, mear epyske toan. Postma hat him sels trouwens yn in lêzing út 1939 yn dy sin oer syn eigen fersen útlitten. Breuker skriuwt dy ûntjouwing foar in part ta

oan de ynfloed fan syn stúdzje fan de Fryske skiednis, dêr't er him fan sawat 1918 ôf mear en mear op talei, mar foar in part ek oan de ynfloed fan skriuwers as Simmel en in dichter as Van Schagen. Typearjend foar dizze perioade wurde dan bygelyks de fersen 'Jûn' en 'Unlijige snein'. Út dat lêste gedicht sitearje ik dan noch mar ris de yndied hiel distansjearre en fertellende slotrigels:

Ek de meetinggongers komme op 'en baan
En fleurich stappe hja wer nei har autobussen.

Breuker jout in soad omtinken oan Postma syn skiednisstúdzjes, dy't de lêste seach as in wichtich ûnderdiel fan syn libbenswurk, en ferwiist yn dit ferbân nei it gedicht 'Amateur', dêr't we dizze rigel yn fine: 'De wittenskip hat my wol safolle fêsthâlden as de dichtkeunst'. Hy typearret Postma op dit stik as in bysûndere ûndersiker, dy't benammen in skerp each hie foar it detail. As syn masterwurk sjocht Breuker *De Friesche kleihoeve*, in wiidweidige stúdzje oer de ynrjochting fan de kultuergrûn yn Fryslân fan de midsieuwen ôf.

Hy toant dan mei prima arguminten oan hoe't Postma syn leafde foar de skiednis him ek yn syn dichtkeunst oppenearre, bygelyks oan 'e hân fan de manear werop't er it stokâlde wurd 'himrik' ynienen begûn te brûken yn syn gedichten:

O fliten lang fertein! Hjir mei jim del te gean
De himrik út, oan 'e ie ta dy't
De geaen skiedt!

Hjir rane de histoarikus en de dichter yndied dúdlik gear mei elkoar.

Breuker en Steenmeijer-Wielenga

Breuker wit Postma syn ûnderskate geastlike wurkfjilden yn *Dreaun fan ierde' dream* op in knappe manear mei elkoar te ferbinen. Syn kommentaren op de ynfloeden dy't Postma ûndergie, meitsje in hiele kreative en kompleete yndruk. En syn analyzes fan Postma syn histoarysk wurk binne wierskynlik net te ferbetterjen, ek al omdat Breuker sels dúdlik sa'n affiniteit hat mei it ûnderwerp dat Postma behannelet: it kultuerlânskip yn Fryslân. Hy hat dus werklik in hiel ynformatyf boek skreaun.

Dochs bliuwt *Dreaun fan ierde' dream* in frij heterogeen boek, fol akademyske ûndersiken en analyzes op allerhanne gebieten, dy't fakentiden tematysk neist elkoar setten wurde en sadwaande de reade tried fan it libbensferhaal fersteure. Dêr komt by, dat Breuker syn – absolút autentike –

ûndersyksgeast bytiden net genôch bedimje kin. In foarbyld is de ekskurs fan mar leafst tweintich siden oer Tsjitse de Boer allinnich, dus foardat de ferhâlding tusken him en Postma op it aljemint komt. Dy ekskurs hie geskikt west foar in apart artikel, mar is yn it bestek fan in skriuwersbiografy simpelwei te wiidweidich. Hy hellet de lêzer út it haadferhaal. Soms is it ek gewoan in kwestje fan gefoel foar ferhâlding en komposysje, lykas by de twa siden dy't Breuker brûkt foar de folsleine Frânske tekst fan in fers fan Leconte de Lisle, dêr't Postma as gymnasiumlearling twa kûpletten fan oersetse. Allinnich dy twa kûpletten hiene hjir mear as folstien.

De biografy sec, it ferhaal oer de persoan fan Postma, rekket by Breuker bytiden te folle út it sicht. En just op dat punt hat de biografyske stúdzje fan Steenmeijer-Wielenga ús in protte te bieden.

Steenmeijer-Wielenga hat har yn it 'Neiskrift' dat se by dy biografyske stúdzje opnaam hiel beskieden opsteld oer har eigen wurk. Sy stelde dêr dat se al wurkjende wei ûntduts dat se 'mear in útsiker as in tinker wie' en dat se totaal gjin affiniteit hie mei de filosofyske kant fan Postma syn dichterskip. Se beheinde har om dy reden ta it skriuwen fan 'in ienfâldige libbensskets', dy't se dan ek noch seach as in 'helpboek foar lettere biografen' en net as in 'definitive libbensbeskriuwing'.

No mei de skriuwster yndied neat wurde kinnen hawwe mei Postma syn filosofyske opfettingen – dy wurde yn *In libben dat bloeide nei syn aard* útbestege oan Geart van der Meer – it slagget har wol om ús de persoan fan Postma tichteby komme te litten. Se hat net allinnich in treflike hân foar it kiezen fan de dokuminten dy't ús op dat mêd ynformearje, se wit dy dokuminten faak ek op in floeiende manear te ferbinen mei Postma syn fersen.

As se oer Postma har jeugd skriuwt, hellet se bygelyks ien fan de 'Brieven uit Amsterdam' oan, dy't Postma yn syn studintejierrren skreau foar de *Leeuwarder Courant*. Yn dy brief tinkt Postma werom oan it sinteklaasfeest sa't er dat thús yn Koarnwert fierde. Hy fertelt hoe't er as bern fol fertrouwen syn skoech of syn kuorke ûnder de skoarstien sette, en hoe't letter it feest wat fan syn geheimsinnichheid behâlde:

En als we iets dichtelijks in ons hebben, en hoevelen hebben dat onbewust, dan voelen we dat fantastische, door dien droom der jeugd ontstaan, op dien winteravond, waarop de Sint zijn glorieijken intocht houdt, ons leven lang. (Steenmeijer-Wielenga, s. 45)

Steenmeijer-Wielenga brûkt de passazje dan om oan te jaan dat Postma weromsjen kin op in lokkige bernetiid en suggerearret boppedat dat syn

dichterlike oanlis troch dat feest oanmoedige is. In oar foarbyld: ta yllustraasje fan Postma syn polityk engaazjemint yn de jierren 1914-1918 sitearret se in brief oan Piter Sipma, ien fan de oprjochters fan de Jongfryske Mienskip, dy't yndied dúdlik makket dat Postma de heechdravende strapatsen fan de jongfriezen kritysk folge: '... en ek oars koe it syn nut hawwe, tocht ik, dat Jy efkes warskôge waerden' (Steenmeijer-Wielenga, s. 211).

Mei dit soarte fan dingen lit se, út de dokumintaasje wei, en ek nochal ris mei help fan de gedichten, yn in ferhaal dat in ienheid bliuwt, de persoan Postma werklik foar jin oprize, en dat is dochs in hiele knappe prestaasje. Har gruttere stilistyske sûplesse spilet hjir ek mei – har tekst lêst as in tierelier. As Breuker yn syn foaropwurd oer har biografy seit dy net oan in 'djiipper begryp' fan de man takomt, ûnderskat er dus de betsjutting fan har boek. En as er yn har biografy 'in haadstik oer de minske' mist, liket er net goed te witten wat er seit, want de krêft fan har boek is no just dat it konsekwint oer de minske Postma giet.

Breuker en Van der Meer

Breuker giet yn syn boek in pear kear it debat oan mei de stúdzjes fan Geart van der Meer, oer Postma syn dicht- en oersetkeunst en syn filosofy. It giet dan om twa ûnderwerpen. Yn it foarste plak nimt Geart van der Meer in hiele ôfwizende hâlding oan foar Postma syn libbensfilosofy oer. Dy karakterisearret er kear op kear as 'healwize ûnsin', dy't gjin foech jout foar in natuerwittenskipper as hy, en hy giet sels safier om Postma te ferwiten dat it him, mei syn religieus-filosofyske opfettingen, ûntbrekt oan de moed om 'inkeld minske te wêzen'. Breuker kritisearret dat wat benypte oardiel mei rjocht. It gefaar is yn dit gefal ek dat Van der Meer de fersen fan Postma dêr't sa'n religieus-filosofysk elemint yn opdûkt, net op wearde skat. Dat jildt, tink ik, bygelyks foar 'Wat de dichter witte moat', dat fers dat útrint op de sinnen:

En as de frou er net is dy't it libben tôge
Sa is er de mem, dy't it jimmer jaan sil,
Siele dy't slachten omfettet.

Van der Meer fynt dat Postma it fers bedjert mei dy slotrigels. 'Wer dat sweverige begryp 'siele', dêr't ik net oer kin. En neat mei kin'. Yndied, Van der Meer kin hjir neat mei, mar hy mist dêrmei ek it each foar bygelyks de krêftige komposysje fan it fers. Breuker komt mei de nijsgjirrige fêststelling dat it sykjen nei it 'wêzen fan de dingen' efter de sintúchlike ferskynsels just by moderne wis- en natuerkundigen frij faak foarkomt.

Ek yn it dispút oer de foarmtechnyske talinten mist Van der Meer noch wolris in kardinale ôfslach. Hieltyd wer komt er werom op de ‘gauris breklike ferskeunst’ fan Postma. Breuker wiist der yn syn haadstikje oer de ‘Foarmaspekten’ fan Postma syn dichtkeunst lykwols op dat Postma just hiel krekt wie op syn taal, en dat er dy taal faak op in hiele krêftige manear brûkte; dat er bygelyks genityfkonstruksjes tapaste om bepaalde wurden foarop yn de sin te pleatsen en sa klam te jaan Hy hellet fierder ek it eigene nei foaren fan de fragen dy’t Postma yn syn fersen brûkt.

Ik bin it yn dy dingen hielendal mei Breuker iens, en ik tink dat Van der Meer Postma syn ferskeunst yndied ûnderskat. Dochs hie Breuker hjir noch wol mear dingen neame kinnen. Sa heart ek de komposysje fan it fers ta de ferskeunst. En just op kompositoarysk flak blinkt Postma út. Tink oan in fers as ‘Jûn’, mei syn bûtengewoan strange opbou, út it gehiel fan de húshâlding wei nei respektyflik de frou, de man en de bern. Of tink oan frije fersen as ‘Wat de dichter witte moat’ en ‘As ik opdroegen wurd’, dy’t winliken op in hiele ôfwoegen wize pianissimo begjinne om yn in tsjok ynstrumintearre fortissimo te einigjen. Dat is fansels gjin tafal, dat is superieure ferskeunst. Sa komt dit aspekt fan Postma syn gedichten ek by Breuker yn wêzen noch oan ’e krapperein.

Soms komme Van der Meer en Breuker ta fergelykbere konklúzjes. Sa tinke se beide dat Postma syn filosofy dualistyske trekken hat, dat wol yn dit gefal sizze dat de matearje yn dy syn filosofy in apart plak ynnimt foar de geast oer. Van der Meer stelt fêst dat der yn Postma syn wurk wol wat paradoksaals sit: oan ’e iene kant lei er dy grutte klam op de ienheid fan alles, yn it Albegryp en de Algeast, oan ’e oare kant kaam er hieltyd werom op de stoflike details. Lês dizze rigels mar ris, út it fers ‘Dichters binne sjenners?’:

Mar, o, wat ik fiel is net as de boarst’rige skors
 En it sêfte moas fan ’e stammen;
 Wat ik rûk is net as de rauwe rook fan it gers;
 Wat ik sjoch is it bûthúsfinsterke [...]

Dat hat Van der Meer goed sjoen, tink ik. Dy paradoks ferdwynt by Postma nea hielendal. Miskien wie er ek needsaaklik, omdat er stiet foar en tsjûget fan de ynderlike spanning yn Postma syn wurk. Dy filosofy fan Postma wie fansels ek gewoan in sykjen, in besykjen, om it sintúchlike tagelyk folop te genietsjen én opgean te litten yn in grutter gehiel. Soms lit de dichter syn eigensinnige filosofyske systematyk ek sjitte en bliuwt der fan dat machtige ienheidstinken neat oer as in suggestyf byld, lykas yn ‘Al myn libbens freugden’:

O, en faaks is it eat fan de dream fan de fromme
As er de ingels har blanke wjokken iepen tearen sjocht.

Wa't dêr in restant kristlik leauwe yn lêst, begrypt net wer't it om giet. Dy 'kristlike' ingels wurde hjir inkeld brûkt as metafoar foar in gefoel, foar in langst, de miskien wol by alle minsken oanwêzige langst om har libben mear betsjutte te litten as de losse sânerlen fan de sintúchlike ûnderfiningen.

Ta beslút

It seit himsels dat ik my yn it bestek fan dit artikel beheine moatten ha ta inkelde haadpunten. Op basis fan dy haadpunten kom ik ta de konklúzje dat *Dreaun fan ierde' dream* yndied hiel wat nijs te bieden hat neist de stúdzjes fan Steenmeijer-Wielenga en Van der Meer. It is in rykbeladen, ynformatyf wurk, dat benammen sterk is as it oankomt op it ferbinen fan Postma syn ferskillende geastlike wurkfjilden. Mar Breuker syn boek makket 'Al wat ik skriu, dat is wier bard' fan Steenmeijer-Wielenga út noch yn net oerstallich, want sy is mear as Breuker de empatyske biograaf en it slagget har better om ús tichteby de persoan Postma te bringen, en dêrby't spylje har stilistyske talinten net swak by. En ek yn de stúdzjes fan Van der Meer wurde gâns nijsgjirrige fasetten beljochte, ek al ferliest hy mei syn útsprutsen mieningen oer Postma syn filosofy en syn ferstechnyk de nuânse wolris wat út it each.

De Postma-leafhawwer en -ûndersiker strike hjir by eintsjebeslút de winst op. Dy fine yn dizze trije stúdzjes, publisearre yn twa mânske boeken, in skat oan fruchtber materiaal. Hulde dêrom foar it Obe Postma-selskip, dat se alle trije yn syn rige opnaam hat.

Castricum
veenbaas@planet.nl